

אמרות ומדרשים מופלאים

"וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו"

[פרק לז, א]

את מי פולטת ארץ ישראל ואת מי היא קולטת?

רשעים ארץ ישראל מקיאתן צדיקים ארץ ישראל קולטתן, דבעשו כתיב "וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו" מה שאין כן יעקב הארץ קלטה אותו דכתיב "וישב יעקב בארץ מגורי אביו".

לקח טוב

"אֵלֶּה תִּלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף"

[פרק לז, ב]

שמות ספרים מהפרשה

רבי יעקב יוסף מפולנאה זצוק"ל, תלמידו הקרוב והאהוב ביותר של הבעש"ט, חיבר את הספרים "בן פורת יוסף", "כתונת פסים", "צפנת פענח" וספר נוסף, המפורסם שבהם ושמו נקרא עליו: "תולדות יעקב יוסף". וכל ספריו הנ"ל הם על התורה ומדברי רבו הבעש"ט זיע"א, וכל השמות בספרים לקוחים מפרשת וישב. ליקוט/מפיהשמועה

הכרובים

יעקב ויוסף נקראו נער

בספרי הקבלה מובא על הפסוק "יעקב יוסף", שיעקב ויוסף היו הכרובים, וכל אחד מהם נקרא נער: יעקב נקרא נער, שנאמר: "כי נער ישראל ואהבהו" (הושע יא), כן על יוסף נאמר "והוא נער" (בראשית לז, ב)

רבנו בחיי בראשית לז, ב

אמרות ומדרשים מופלאים

"וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת דְּבַתָּם רָעָה"

[פרק לז, ב]

מי נענש יותר המקבל לשון הרע או המספר ?

שני צדיקים לקו על לשון הרע ואלו הם יעקב ויוסף. יוסף שסיפר לשון הרע נחבש בבית האסורים י"ב שנים. ויעקב מפני שקיבל לשון הרע נסתלקה ממנו שכינה כ"ב שנים. למדת שכל המספר לשון הרע לוקה אחת וכל המקבל לשון הרע לוקה שתיים. **פרכי דרבנו הקדוש א**

יצירת אנשים ע"י ספר היצירה או ע"י אחיזת עיניים

יוסף טען שאחיו חשודים באיבר מן החי, אך למעשה היה זה ממה שבראו מספר יצירה. לפנינו לקט הדן בנושא 'יצירת נבראים ע"י ספר היצירה'. **ליקוט/מפי השמועה**

"מה רבו מעשיך ה' "

האם רבה ברא אדם בצרופי שמות מספר יצירה ?

במסכת סנהדרין (סה, ב) מספרים חז"ל על האמורא הקדוש רבה שברא יצור אנוש. בביאור רש"י לגמרא זו נכתב שיצירת האדם הזה נעשתה באמצעות לימוד בספר היצירה, בו מופיעים צירופי שמות של הקב"ה, אשר בכוחם ליצור אדם.

יש ממפרשי חז"ל הטוענים, כי יצירתו של רבה הייתה אחיזת עיניים בלבד. לעומתם, דעת פרשנים אחרים היא, כי לא ניתן לאחז עיני בני אדם במשך תקופה ארוכה, ומכיון שמסופר כי את האדם שיצר, שלח רבה לרבי זירא, לא יתכן לומר כי אין המדובר בבריה ממשית.

בספר 'פרדס רימונים' כותב רבי משה קורדבירו, שלא יתכן כי נשמה החצובה מתחת כסא הכבוד, תיאות לשכון בגוף גשמי שנוצר באמצעות צירופי אותיות. לדעתו, האדם שיצר רבה היה גוף גשמי חסר נשמה, כבהמה.

פרדס רימונים להרמ"ק

אמרות ומדרשים מופלאים

העגלים שנתן אברהם אבינו למלאכים, נבראו על ידי ספר היצירה

באותה גמרא המספרת על האדם שברא רב זירא, מובא כי רבי חנינא ורבי אושעיה למדו בכל ערב שבת בספר היצירה, ובאמצעות לימודם המשותף יצרו עגל משולש, ואכלוהו. בספר 'דברי שלמה' (פר' במדבר) מצויין בשם השל"ה, ואף המלבי"ם כותב כן, שגם הבקר שהגיש אברהם אבינו למלאכים שביקרוהו, נוצר על ידו באמצעות ספר היצירה. מאחר ולא היה זה בשר רגיל, המלאכים אכלוהו עם חמאה. (של"ה). **לקט**

"וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב"

אֶת יוֹסֵף מִכָּל

בְּנָיו"

[פרק לז, ג]

אהבת יעקב ליוסף

הכתוב מציין כי אהבת יעקב ליוסף, שהיתה גדולה מאהבתו ליתר בניו, נבעה

הגולם מפראג

האם נכון הסיפור שהמהר"ל מפראג ברא גולם ?

אמיתות הסיפור הנפוץ, בדבר הגולם שיצר המהר"ל, נתונה בספק ראייה לכך מביאים עקב העובדה שבספר 'צמח דוד' שכתב תלמידו, לא הוזכר מעשה הגולם כלל, וגם בספר שנכתב כמאה שנה אחר פטירת המהר"ר ע"י בן משפחתו, רבי מאיר פערליס, לא סופר על אודות הגולם.

על התמיהה האם המהר"ל יצר גולם, היה נוהג רבי מאיר אריק להשיב, כי אינו יודע האם אכן הגולם נוצר, אולם העמדת תלמיד כ'בעל התוספות יום טוב', הנה מופת גדול בהרבה מיצירת גולם.

גם הגר"ח מוולוז'ין, מציין בהקדמתו ל'ספרא דצניעותא', כי מורו ורבו הגר"א מווילנא, החל ליצור גולם טרם הגיעו לגיל מצוות.

ע"פ כותבי הדורות

אמרות ומדרשים מופלאים

מהיות יוסף בן זקונים. הרמב"ן מתנגד לדעה המפרשת שאהבת יעקב את יוסף נבעה מהולדת יוסף בעת זקנתו, בטענה שכל בני יעקב נולדו בגיל מבוגר, ואף יששכר וזבולון היו גדולים מיוסף בשנה או בשנתיים בלבד. לדעת הרמב"ן, מנהג אנשים מבוגרים להעזר באחד מילדיהם הצעירים. מבין בניו הצעירים, בחר יעקב ביוסף כמשמשו, ועל כן מכנהו הפסוק 'בן זקונים'. ראייה לכך מוצא הרמב"ן בכתוב המספר כי יוסף לא הצטרף לאחיו כשרעו את צאנם, כי אם נשאר בסמוך לאביו, בכדי לשמשו. **רמב"ן בראשית לז, ג**

"פי בן זקנים הוא לו"

[פרק לז, ג]

מהו בן זקונים ?

על יוסף נכתב: "בן זקונים הוא לו". אונקלוס מתרגם ומפרש את המילים 'בן זקונים' - 'בר חכים'. יעקב העביר ליוסף את כל אשר למד ושנה בבית מדרשו של שם. לדעת רש"י, הביטוי 'בן זקונים' מכוון לדמיון החיצוני, וכלשונו: "שהיה זיו איקונין שלו דומה לו". הראב"ע מפרש את הביטוי כמשמעו, שיוסף נולד ליעקב בהיותו בן תשעים ואחת. ומוסיף שגם בנימין נקרא 'בן זקונים'.

התרגום הארמי ל'בן זקונים' הוא 'בר סבתין', אולם אונקלוס מפרש את המילים שלא כפשוטן, ומתרגם את 'בן זקונים' כ'בר חכים': ברדעת אשר נחשב בעיני אביו כילד חכם. הזיקה בין 'חכם' לזקנה היא תבונה המאפיינת אנשים מבוגרים, אשר היתה מתכונותיו של יוסף. הפסוק ממשיך וכותב "בן זקונים הוא לו" – מאחר ויעקב הכיר בתבונת בנו, מסר לו סודות וסתר תורה שלמד מפי שם ועבר, ומצא כי הוא בקיא בהם כזקן וכרגיל. **ליקוט/מפי השמועה**

בן דומה לאביו

אונקלוס מבאר "בן זקונים הוא לו" – "שהיה זיו איקונין שלו דומה לאביו".

אמרות ומדרשים מופלאים

פרט לדמיון החיצוני, שזור דמיון בין קורות חיי האב לאשר התרחש בחיי הבן: יעקב נרדף על ידי עשיו אחיו, אשר ביקש להורגו, וגם אחי יוסף רדפוהו ובקשו להורגו. אם יעקב היתה עקרה, וכך גם אמו של יוסף. יעקב נולד מהול, וזאת למדנו מן הפסוק "יעקב איש תם" (בראשית כה), ואין תם אלא מהול, ואף יוסף נולד מהול, ככתוב "יעקב יוסף", שהיה כמוהו בכל ענין. אמו של יעקב, כאמו של יוסף, נתקשתה בלידה, ושתייהן ילדו שני בנים. יעקב עסק ברעיית צאן, וכן יוסף. האב והבן נשאו נשים בחו"ל, ושם נולדו בניהם. יעקב אבינו ראה בחלום כי הוא עתיד לעלות מעלה, והגדולה הצפויה לו, נגלתה גם ליוסף בחלומו. בזכות יעקב התברך בית לבן, ובזכות יוסף שרתה הברכה בבית פוטיפר. בעת רדת יעקב מצרימה, כלה ממנה הרעב, וכן גם ארע כשירד יוסף למצרים. האב והבן נפטרו במצרים, נחנטו בה, וזכו כי עצמותיהם תועלנה לארץ ישראל.

כשהלך יוסף לחפש את אחיו, התלוו אליו שלושה מלאכים. יוסף זכה לאשר זכה אביו – ליווי מלאכים בדרכו.

מדוע לא נקרא בנימין בן הזקונים?

בנימין היה צעיר בניו של יעקב אבינו, ולמרות זאת – לא אותו מכנה הכתוב בתואר 'בן זקונים', כי אם את אחיו הגדול ממנו.

ל'בעלי התוספות' מספר פרושים מדוע לא כונה בנימין בתואר זה. לפי פירוש אחד, יעקב לא אהב את בנימין באותה המידה שאהב את יוסף, משום שבעת לידתו נפטרה אמו. לפי פרוש נוסף, בנימין היה צעיר לימים, ואדם אינו מפתח אהבה עמוקה לבניו בעת היותם רכים בשנים. ובעוד פרוש כתוב כי יעקב צפה ברוח הקודש שלעת זקנותו, ימלוך בנו יוסף.

בעלי התוספות בראשית לז, ג

כתונת – לא לפעוטות

כאשר נולד בנימין, היה יעקב זקן ובא בימים. גילו המופלג מובא בשם

אמרות ומדרשים מופלאים

שהעניק לבנו – בן ימין, בן ימים. יש הגורסים כי דווקא מהיות בנימין בן הזקונים, היה ראוי יותר מיוסף אחיו לזכות לקבל את כתונת הפסים. ישנם מפרשים המתרצים זאת באומרם כי בנימין היה צעיר לימים, ולא היה מבין כי עליו לשמור על הבגד היקר פן יתלכלך, ולכן לא עשה לו אביו כתונת פסים.

ליקוט/מפי השמועה

”ועשה לו פתנת פסים”

[פרק לז, ג]

מהי כתונת פסים?

לדעת האבן עזרא, כתונת פסים היא כתונת מיוחדת, מעוטרת ברקמה.

אבן עזרא

מה היתה כתונת הפסים לפני כן?

היתה זו אותה כתונת שעשה הקב"ה לאדם הראשון, וזו היתה הכתונת של נמרוד ואח"כ של עשו שיעקב לבש אותה בשעת הברכות.

מדרש מכת"י

הרמב"ן כותב כי כתונת פסים הנה מלבוש עליון מפואר בדוגמת רקמת פסים... לבוש זה אפיין בני מלכים, אשר לבשוהו מעל בגדיהם.

רמב"ן שמות כח, ב

”תלאותיו של יוסף”

מה נרמז בפסי"ם?

בראשי תיבותיה של המילה 'פסים' נרמזו התלאות שעברו על יוסף: פוטיפר, סוחרים, ישמעאלים, מדינים.

בעלי התוס'

אמרות ומדרשים מופלאים

פסים, פיסות ופיס

ישנה דעה שכתונת הפסים לא היתה בגד, אלא כינוי לידיעות החכמה שיעקב בחר למסור ליוסף.

במדרש נאמר כי הכתונת נקראה 'כתונת פסים', משום ששרווליה היו ארוכים וכסו את פיסות הידיים – כפות היד. על פי דעה נוספת הפסים מרמזים על הפיס, הלא הוא הגורל, אשר הטילו אחי יוסף, ברצותם לדעת באיזו מיתה מבין ארבע מיתות בית דין ימיתוהו.

גם לאחר שמכרו את יוסף, הטילו האחים פיס נוסף ביניהם כדי לבחור

באח שיבשר ליעקב כי בנו יוסף מת, בהציגו לפניו את כתונת הפסים טבולה בדם. יהודה הוא זה שעלה בגורל. באותן המילים בהן בשר יהודה לאביו על מות בנו, משתמש הכתוב בעת גללו מאורעות שונים בחיי יהודה: יהודה הציג לפני אביו את הכתונת, באמרו: "הכר נא", ועל כן אמרה לו תמר כלתו: "הכר נא למי החותמת" (בראשית לח). כאשר אמר יהודה ליעקב "הכתונת בנך", פסקו חייו של יעקב, ובשל כך נענש וחיי בניו, ער ואונן, פסקו מן העולם,

אביו שמר את הדבר

יש חלומות שיש בהם אמת

כשראה יוסף בחלומו את אלומות אחיו המשתחוות לאלומתו, לא התעלם מן החלום, כי הבין מדברי אביו שיש חלומות שנחשבים כנבואה. לעומתו, אחיו חלקו עליו וטענו שחלומות אמיתיים אינם קיימים במציאות. בשל כך חשבו שהוא רוצה להתנשא עליהם, ושנאוהו. על דבר חלומו השני, בו ראה את השמש והירח והכוכבים משתחוים לו, סיפר יוסף לאביו ולאחיו. גם הפעם אחיו לא שעו לדבריו, אולם אביו שמר את הדבר, כיון שיעקב ידע שיש חלומות שיש בהם אמת.

ליקוט/מפי השמועה

אמרות ומדרשים מופלאים

והם מתו בצעירותם. העונש הושת על הבנים, שנאמר (ירמיהו לב):
"ומשלם עוון אבות אל חיק בניהם אחריהם".
רבנו בחיי

"וַיַּחֲלֵם יוֹסֵף חֲלוֹם"

[פרק לז, ה]

בין חלומות יוסף לחלומות פרעה

כאשר אדם חולם את אותו החלום פעמיים, אות הדבר לכך כי החלום הנו
נכון. יוסף חלם את אותו החלום בשני לילות, אולם פרעה ראה את חלומו
בלילה אחד.
פירוש הריב"א בראשית מא, לב

"שִׁמְעוּ נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלַמְתִּי"

[פרק לז, ו]

מה קורה לחלום שאינו נפתר ?

מדוע יוסף ביקש מאחיו שישמעו את חלומותיו? אלא אמרו החכמים
שחלום שאין פותרים אותו אין הוא מתקיים [ברכות נב]. **פסיקתא זוטא**

"וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאֻלְמִים אֱלֹמִים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה"

[פרק לז, ז]

עת קציר

יצירת האלומות היא חלק מתהליך קציר התבואה. בעבר היו הקוצרים
יוצרים אלומות של שיבולים וקוצרים אותן ביחד בעזרת המגל או החרמש.
את האלומות הקצורות היו עורמים לגדישים ומניחים להם להתייבש ברוח,
משם הובלו אל הגרון לצורך הדיש – הפרדת גרעיני החיטה מן השיבולים,
בעזרת המורג – לוח עץ שעל צדו התחתון מורכבות אבני צור או פסי
מתכת מחורצים. לאחר הדיש הגיע שלב הזרייה – הפרדת המוך והבר.

אמרות ומדרשים מופלאים

לפני כמאתיים שנה הומצאה המקצרה. מאוחר יותר נוספה המְעַרְמָת, שהייתה עורמת את השיבולים הקצורות לערמות בגודל הרצוי. בהמשך צורפה גם המאלמת, שקשרה את השיבולים הקצורות לאלומות. כיום מתבצע תהליך הקציר, האילום, הדיש והזרייה בעזרת מכונה אחת בלבד, והיא הקומביין.

ליקוט/מפי השמועה

"הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ הַבּוֹא נְבוֹא אֲנִי וְאַמֶּךָ וְאַחֶיךָ"

[פרק לז, ח-י]

מה הקשר להפטרה ?

המלוך תמלוך !? הבוא נבוא !? בלשון תמיהה וכאילו נכתב אחריהם סימן תמיהה : !? . ואמנם מפרשי התורה ורש"י בתוכם לא מציינים כאן את הדבר, כי רש"י כבר ניסח כלל בענין זה – על הנאמר בבראשית (ג יא) : ויאמר מי הגיד לך כי עירום אתה הַמֶּן העץ אשר ציויתך לבלתי אכל ממנו אכלת ורש"י שם מפרש : המן העץ בתמיהה. וכן בבראשית (ד יט) : ויאמר ה' אל קין אי הבל אחיך ויאמר לא ידעתי הַשׁוֹמֵר אחי אנוכי וברש"י שם : הַשׁוֹמֵר אחי לשון תימה הוא וכן כל הא הנקודה בחטף-פתח .

כמובן, הדברים חלים גם על "המלוך תמלוך" ו"הבוא נבוא" דלעיל. ומעניין להוסיף כאן שבדרך כלל מקובל בין מפרשי תורה מסוימים לחפש קשרים גלויים וסמויים בין ה"פרשה" להפטרותה ובענין הנדון יש קשר מעניין בכך שבהפטרת "וישב", יש לא פחות מ- 5 "הא התמיהה" כדלהלן :

- 1 – הִילְכוּ שְׁנַיִם יַחְדָּיו בְּלִתֵּי אִם נֹעֲדוּ !?
- 2 – הִישָׂא אַרְיָה בִיעַר וְטָרַף אֵין לוּ !?
- 3 – הִיתֵן כַּפִּיר קוֹל מִמְעוֹנָתוֹ בְּלִתֵּי אִם לְכַד !?
- 4 – הִתְפּוֹל צִפּוֹר עַל פֶּחַ הָאָרֶץ וּמוֹקֵשׁ אֵין לָהּ !?
- 5 – הִיעֲלָה פֶּחַ מִן הָאֲדָמָה וּלְכוּד לֹא יִלְכוּד !? (מתוך עמוס ג).

לקט

אמרות ומדרשים מופלאים

**"מה החלום הזה אשר חלמת הבוא נבוא
אני ואמך ואחיך להשתחות לך"**
[פרק לז, י]

רמז מופלא

וברש"י שם : הבוא נבוא, והלא אמך כבר מתה?! והוא לא היה יודע שהדברים מגיעין לבלהה שגדלתו כאמו, ורבותינו למדו מכאן שאין חלום בלא דברים בטלים ויעקב נתכוון להוציא הדבר מלב בניו שלא יקנאוהו לכך אמר לו הבוא נבוא וכו' כשם שא"א באמך כך השאר הוא בטל.

והדברים מרומזים בצורה מופלאה במילות הפסוק עצמו ובאותיות כדלהלן : מה החלום הזה אשר חלמת הבוא נבוא וגו' ורצף האותיות המודגשות יוצר את המילים : רחל מתה ! וליתר המחשה : החלום הזה אשר רחל מתה בוא נבוא... לקט

"ואביו שמר את הדבר"
[פרק לז, יא]

עד כמה זמן חלום יכול להתקיים ומניין ?

אמר רבי לוי לעולם יצפה אדם שחלום טוב שחלם יתקיים עד עשרים ושתים שנה (מיום שחלם את החלום) וכן מצינו ביוסף שחלם כשהיה בן י"ז שנה וכשהיה בן שלושים עמד

יוסף=קנאה

"ויקנאו בו אחיו"
[פרק לז, יא]

מי מועמד לקנאה ?

מי ששמו יוסף, עלול שיתקנאו בו. וכן יוסף בגימטריה קנאה.

מדבר קדמות, עמוד ע"ד

אמרות ומדרשים מופלאים

לפני פרעה הרי י"ג שנה, ואח"כ היו שבע שנים של שובע ושנתיים של הרעב (עד שבאו אחיו למצרים) הרי כ"ב שנה (עד שהחלום התקיים). **ברכות נה**

"וַיִּשְׁלַחְהוּ מֵעֵמֶק חֲבֵרוֹן"

[פרק לז, יד]

עומק העמק

העמקים נוצרים בדרך כלל מסחף של מים. כאשר המים באים במגע עם אדמה רכה נוצרים שיפועים מתונים התוחמים את העמק, ואילו כשהמים באים במגע עם אדמה קשה יותר השיפועים נעשים תלולים שכן חלק מהאדמה התמוסס כליל ויש גם חלקי אדמה שהמים לא שינו את צורתם.

גם כוחות פנימיים של כדור הארץ גורמים להיווצרות עמקים. עמק הירדן, למשל, נוצר בגלל הבקע הסורי – אפריקני.

ליקוט/מפי השמועה

משפחה עמוקה

ישנם כמה סוגי עמקים, בהם גיא, קניון, עמק אבוס ועמק רוחב. ההבדל בין הסוגים מתבטא בגודלם, במידת התלילות של קירותיהם ובעומקם. מאחר שאדמות העמקים הן בדרך כלל אדמות פוריות הפכו עמקים בארץ ובעולם למקומות פורחים ומשגשגים.

ליקוט/מפי השמועה

"עמק הסיליקון"

עמק תעשייתי

במדינת קליפורניה - המהווה דוגמא לתוואי נוף בעל עמקים נמוכים והרים גבוהים, קיים עמק הנקרא "עמק הסיליקון". בשטחו הנרחב של עמק זה הוקמו בשנות ה-60 מרכזי תעשיית הייטק מתקדמים. הסיליקון הוא חומר הגלם שממנו מייצרים את שבבי המחשב ולכן כונה העמק התעשייתי בשם "עמק הסיליקון".

ליקוט/מפי השמועה

אמרות ומדרשים מופלאים

"וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף אַחֵר אֶחָיו וַיִּמְצְאֵם בְּדֹתָן"

[פרק לז, יז]

דוֹתָן שֶׁל יִמְיָנו

העיר המקראית דוֹתָן זוהתה ב"תל-דוֹתָן" שבאזור ג'נין-שכם, 10 ק"מ דרומית לג'נין, בסמוך לעיירה הערבית קבטיה. דוֹתָן שוכנת בעמק, הקרוי על שמה, על אם הדרך המובילה מחברון (דרך ירושלים) לצפון הארץ. דוֹתָן נזכרת בהמשך בספר מלכים-ב, כאשר ביקש מלך ארם ללכוד את הנביא אלישע משום שגילה את סודותיו למלך ישראל; חייליו צרו על דוֹתָן, אך ה' הכם בסנוורים, ואלישע ניצל. **ליקוט/מפי השמועה**

"וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים רְאוּבֵן אֵל תִּשְׁפְּכוּ דָם"

[פרק לז, כב]

דָם הַרְרִי

תפקיד חשוב מאוד מפלאי הדם הוא העברת חמצן ממערכת הנשימה, ומזון - ממערכת העיכול - לתאי הגוף. משום כך, לאנשים החיים באזורים הרריים גבוהים יש כמות דם רבה יותר מהרגיל: במרומי ההרים ריכוז החמצן נמוך יותר מבאזורים אחרים, ויש צורך בכמות דם גדולה יותר כדי לספק די חמצן לתאי הגוף. **ליקוט/מפי השמועה**

"וְהַבּוֹר רֶק אֵין בּוֹ מִיָּם"

[פרק לז, כד]

רִמְזֵנָפְלָא

רש"י: והבור רק אין בו מים, ממשמע שנאמר והבור רק איני יודע שאין בו מים?! מה ת"ל אין בו מים? מים אין בו! אבל נחשים ועקרבים יש בו!

אמרות ומדרשים מופלאים

ואם נעשה שינוי קטן בניקוד הפסוק, נמצא שהדברים מרומזים ב"פשט" של הפסוק כדלהלן: והבור רק אין בו מים... אבל נחשים ועקרבים יש בו! (רק ולא רק) וד"ל. **ליקוט/מפי השמועה**

עקיצתן עקיצת עקרב

עוקצם של העקרבים מצוי בקצה זנבם. בבלוטות העוקץ מצוי הארס. כאשר הם נועצים את העוקץ בטרפם, מתכווצים השרירים העוטפים את הבלוטות, והארס מוזרק לגוף הטרף. לאחר שגרם הארס למותו, מועך העקרב את טרפו ו"ממיס" אותו בעזרת אנזימים מיוחדים, ולאחר-מכן הוא מוצץ את לשדו.

לעקרבים אויבים רבים: עופות דורסים, נחשים, קיפודים ולטאות. העקרבים אינם יכולים להם, כיוון שחלקם מחוסנים מפני ארס העקרב ואין הוא מזיק להם, או משום שהם מיומנים בלכידת העקרב מבלי שיספיק לעוקצם. העקרבים עלולים להיטרף אף על-ידי עכבישים או על-ידי עקרבים אחרים.

לרוב אין עקיצת העקרב מסוכנת, אבל בארץ מצויים שני מינים קטלניים: "העקצן הצהוב" ו"הקטלן עב-הזנב". במקרה עקיצה יש לפנות את הנפגע לבית-החולים ללא דיחוי. **ליקוט/מפי השמועה**

כל ימיו בתענית

"וישבנו לאכל לחם"

[פרק לז, כה]

מדוע ראובן לא אכל עמהם?

אמר רבי חנינא: היה ראובן יושב כל ימיו בתענית על מעשה בלהה עד שבא משה רבינו ואמר "יחי ראובן ואל ימות" [דברים לג ו] ואז נתקבלה תשובתו. **מדרש הביאור כת"י**

אמרות ומדרשים מופלאים

"וּגְמִלֵיהֶם נִשְׂאִים נְכֹאת וְצָרִי וְלֹט"

[פרק לז, כה]

"נכאת" – כינוסי בשמים (על-פי רש"י)

חי, צומח, דומם בבשמים

את מקורות הבשמים אנו לומדים מתוך "ברכות הריח": מעשבי בשמים (כגון יסמין, מנטה, גרניום), מעצי בשמים (כגון ארז, קינמון ואיקליפטוס) ומפירות (בעיקר פירות הדר, כמו לימון, תפוז, אתרוג וכו'). אך לא כל הבשמים – מוצאם מן הצומח; יש מהם המופקים מן החי. ברכתם של אלה היא "בורא מיני בשמים". המפורסם שבהם הוא ריח ה"מושק", הקרוי כך על-שם "אייל המושק", הגדל בארצות מרכז אסיה. בגופו של איל המושק בלוטה המפרישה חומר בעל ריח חריף וחודר, שתוספת קטנה ממנו לבשמים מגבירה את פעילותם. חומרים נוספים ניטלים בעיקר מ"הבונה הקנדי" (מין יונק המצוי בקרבת נהרות באזור קנדה) וממין מסוים של לווייתנים.

כיום ניתן לחקות באופן מלאכותי כמעט כל ריח רצוי, וזאת מחומרי גלם מצויים וזמינים כמו מוצרי לוואי של תעשיית הפחם והנפט. מיני הבושם המוכרים לנו כיום הם לרוב תערובת שמני פרחים וצמחים, בתוספת חומרים מן החי וחומרים כימיים.

"למה פרסם הכתוב את משאם? – להודיע מתן שכרן של צדיקים, שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן, שריחן רע, ולזה נזדמנו בשמים, שלא יוזק מריח רע" (רש"י)

ליקוט/מפי השמועה

שחור או זהב

הנפט הוא נוזל שחור, צמיג ושמונוני הנמצא בבטן האדמה ומשמש כמקור האנרגיה העיקרי בעולם. בעזרת תהליך זיקוק מופקים ממנו מיני

אמרות ומדרשים מופלאים

דלק שונים, החיוניים להפעלת אמצעי ייצור ותחבורה רבים. בין תוצריו מצויים חומרים פלסטיים שונים, גז בישול, בנזין, סולר, אספלט, שעווה ומיני שמנים.

רוב מקורות הנפט מצויים בארצות-הברית, באירן, בערב-הסעודית, בעירק, בכווייט, בלוב, בניגריה ובמספר מדינות נוספות. לישראל אין כמעט בארות נפט, פרט למרבצי הנפט "חֶלְזֵץ", "ברור" ו"כוכב" שבקרבת אשקלון, "כידוד" שליד ראש-זוהר, ומרבץ נוסף באזור הר הקנאים. שני האחרונים נמצאים במדבר יהודה, בהרים שבין ערד לים-המלח.

הנפט מכונה גם "שמן אדמה" או "שמן סלעים", או בכינויו הידוע יותר – "הזהב השחור", על שום חשיבותו הרבה. **ליקוט/מפי השמועה**

איתור הנפט

הנפט אינו זורם ישירות ממעמקי האדמה אל תחנות הדלק אלא עובר מסלול ארוך ומורכב, החל מאיתור המצאו ועד להפקתו כתוצר הסופי לסוגיו השונים. אנשי מקצוע – גיאולוגים – המתמצאים בהרכב הקרקעות, בוחנים את הקרקע ומחפשים את הסימנים המעידים על המצאות מחצבים למיניהם. סלעים בשטח מהווים לפעמים סימן, צבעי העפר וכדומה.

בנגב מצאו הגיאולוגים סימנים המעידים על המצאות שמני אדמה שמהם ניתן להפיק נפט גולמי, בנזין, סולר, מזוט ועוד – חומרי דלק נחוצים מאוד בתעשייה המודרנית.

כשמתגלים סימנים כאלו מובאים לאתר מכוונות קידוח רבות עוצמה. אם קיים נפט במעמקים הוא מתפרץ, בעקבות הקידוח, כקילוח אדיר, סילון דק וארוך בגובה של כ-30 מטרים. תפוקת הנפט בארץ נמוכה ומספקת רק כ-10% מהתצרוכת הכללית. הנפט מופק מבארות הנפט בחוף הסמוך

אמרות ומדרשים מופלאים

לאשקלון, באזור ברור חיל ונגבה, משם הוא מוזרם בצנורות לחיפה, אל בתי הזיקוק לנפט.

ליקוט/מפי השמועה

הנוזל השימושי

הציידונים הקדומים ידעו למרוח את דפנות אניותיהם בנפט כדי להגן עליהם מפני חדירת מים. בימינו מורחים עמודי חשמל וטלפון בנפט כדי שהעמודים, העשויים עץ, לא ירקבו. הנפט הוא שמן סיכה מעולה לגלגלים חורקים או לחלקים חלודים המפריעים לפעילות התקיה של המכונה בעזרת שכבה דקה של שמן סיכה. גם קורה של משחת הוולין הפופולארית מקורה בנפט.

ליקוט/מפי השמועה

תכנון והכנות מקדימות

פלאי הבורא

הגורם להתפרצות

מעל שכבת הנפט נמצאת תמיד שכבת גזים הלוחצת על שכבת הנפט כלפי מטה. באין מוצא נשאר הנפט כלוא בתוך האדמה. כליאה זו מסייעת לשמירת הנפט ומונעת ממנו לזרום בחופשיות ולחלחל באדמה.

אך כשנפתח לנפט פתח צר באמצעות הקידוח נדחק הנפט בכוח הגזים הלוחצים עליו מלמטה ופורץ למעלה בסילון עז. כשרפה לחץ הגזים מעלים את הנפט בעזרת

האתר המדוייק בו, לפי ההערכות, קיים נפט נמצא, ברוב המקרים, בקרבת הצטברות מי תהום. באזור מקימים מגדל קידוח אליו מחובר מקדח מסתובב המעמיק לחדור לאדמה. הקידוח העוצמתי עלול לגרום לקריסת הקרקע ולכן מחזקים את הקירות סביב לאזור בצנורות מתכת המגנים מפני מפולת.

אמרות ומדרשים מופלאים

ככל שהמקדח מעמיק באדמה מוסיפים עוד צנורות לתוך חלל הקידוח. בנוסף מכינים במקום, למקרה שהנפט יתפרץ, בריכות ותעלות הנחפרות בעוד מועד סביב אזור הקידוח כדי שהנפט – אם יפרוץ – לא יתבזבז. **לקט**

מהו העטרן?

העטרן הוא חומר סמיך, בין מוצק לנוזל, המופק מזיקוקם של חומרים אורגניים שונים, כגון שמנים, עץ ופחם. העטרן עשוי להיות דליל או צמיג, וצבעו נע בין אדום-כהה לשחור, וניתן להפיק ממנו חומרים כימיים רבים כגון בנזין ונפטלין.

בעבר שימש העטרן בעיקר כחומר ציפוי לתחתיתן של ספינות שעזר למנוע חדירת מים לתוכן, וכן כדלק מוצק. עם התפתחות תהליכי הזיקוק, התאפשר להפיק ממנו תרכובות לייצור בשמים, תרופות, צבעים וחומרי נפץ. זיקוק העטרן תופס מקום חשוב גם בתעשיית הפלסטיק.

החומר הנותר מן העטרן לאחר זיקוקו הוא הזפת. אגב, המלה "זפת" משמשת גם כשם נרדף ל"עטרן".

ליקוט/מפי השמועה

תוצרי הלואי של הנפט

הבנזין הוא תוצר הנפט המשובח ביותר. בבתי הזיקוק מחממים את שמן האדמה עד 150 מעלות ואז הופך חלק מהשמן לאדים הנקלטים בכלים מיוחדים. לאחר שהם מתקררים מתקבל הבנזין שהוא החומר הדליק ביותר וגם המסוכן ביותר. בנזין שיושאר בכוס שאינה מכוסה יהפוך עד מהרה לאדים שגם הם עלולים להתלקח.

הבנזין הוא המשובח בדלקים מכיון שהוא בוער היטב ואינו מעלה עשן. מנועי המטוסים זקוקים, בשל רגישותם, דווקא לבנזין שהוא חומר הדלק הקל ביותר וככזה הוא יעיל במטוסים הזקוקים לכמות גדולה של דלק. הבנזין מסייע גם בבית - לניקוי כתמי שמן.

ליקוט/מפי השמועה

אמרות ומדרשים מופלאים

למה כחולה האש ?

בעבר הלא רחוק השתמשו בנפט כדי להדליק את הפרימוס. כשהוא הודלק עלתה בו אש כחולה הנפט עבר דרך צנורות מחוממים והפך לאדים, וכך לא העלה עשן. **ליקוט/מפי השמועה**

ענני עשן

הסולר והמזוט – שהם מוצרי נפט נחותים יותר – מעלים עשן רב בבעירתם ולכן משתמשים בהם להסקת תנורים בבתי מגורים בהם יש ארובה מרכזית המוציאה את העשן ולהסקת תנורים בבתי חרושת. זו הסיבה לכך שבאזורי תעשייה עולים ענני עשן. במזוט משתמשים כדי להפעיל מנועי אניות או רכבות, וגם מארובות האניות והרכבות יוצאים ענני עשן. **ליקוט/מפי השמועה**

"ויעברו אנשים מדינים סחורים"

[פרק לז, כח]

מסחר ותיוון

המסחר הוא פעולות הקנייה והמכירה המתבצעות בין האנשים: אנשים מתמחים בייצור מוצרים ושירותים, מוכרים את תוצרתם לאחרים, ובכסף הם קונים מוצרים אחרים.

כיום, הסוחרים הם המתווכים בין היצרנים

שקיות וצבעים מנפט

הקשר בין הנפט לבין הפלסטיק

תוצרי הלואי של הנפט רבים ומגוונים, החל באספלט המצפה את כבישינו וכלה בתעשיית הגומי והפלסטיק. הפלסטיק המצוי בכל בית בכלים, בארונות, בשקיות מרשרשות ועוד מיוצר משמן האדמה השחור. גם הצבעים לסוגיהם וצורותיהם מופקים מן הנפט. **ליקוט/מפי השמועה**

אמרות ומדרשים מופלאים

לבין הקונים. בעלי החנויות, ה"קמעונאים", רוכשים את הסחורה מן ה"סיטונאים" - סוחרים הרוכשים כמויות של סחורה ומוכרים אותה לקמעונאים. כשמדובר במוצרים מתוצרת חוץ, הסיטונאי קונה אותם מן ה"יבואן", הרוכש את הסחורה מן היצרן בחו"ל ומעבירה לארץ. הסוחרים - הסיטונאים והקמעונאים - מתווכים בינם ובין הקונים הרבים.

ליקוט/מפי השמועה

"בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף"

[פרק לו, כח]

מדוע פדיון הבן בחמישה סלעים?

אמר רבי ברכיה ורבי לוי בשם רבי שמעון בן לקיש: לפי שמכרו את יוסף שהוא בכורה של רחל בעשרים כסף, יהיה כל אחד פודה את בכורו בעשרים כסף שהם חמישה סלעים.

ירושלמי שקלים ב ה

"וַיִּטְבְּלוּ אֶת הַכֶּתֶנֶת בַּדָּם"

[פרק לז, לא]

הדם - נוזל הפלאים

הדם - נוזל החיים - מעביר את החמצן ואת המזון הנדרש לתאי הגוף. הוא גם מסלק פסולת וגזים מיותרים מן התאים. בנוסף נאבק הדם בזיהומים שונים ומווסת את חום הגוף. בין שאר תפקידיו הוא מייצר קרישים החוסמים פצעים וחתכים.

הדם מורכב מפלסמה - נוזל הדם התופס 60% מנפח הדם ובו, מלבד המרכיב העיקרי - המים - חלבונים, חומרי מזון והורמונים, וצבעו צהבהב שקוף. הכדוריות האדומות מעבירות את החמצן לתאים והן לוקחות מהם פחמן דו חמצני. הם עוברים, בדרך אל התאים, בעורקים

אמרות ומדרשים מופלאים

ואז צבעם אדום. בדרכם חזרה הם עוברים בורידים ואז הופך צבעם של הכדוריות לכחלחל.

מספר הכדוריות הוא בין 6-10 מליוני מליונים בכל ליטר דם והן המקנות לדם את צבעו האדום. הדם מכיל גם את הכדוריות הלבנות שעליהן מוטל להאבק נגד חיידקים, וירוסים ושאר זיהומים. הן בולעות את המזהמים ומפרקות אותם. מספרם כ-5-10 מיליארד כדוריות בליטר. המרכיב הרביעי בדם הוא טסיות הדם היוצרות קרישים בחתכי הגוף. הן מגיעות לאזור הפגוע, ואז מופעלת מערכת של גורמי קרישה המדביקים את הטסיות זו לזו וכך נוצר הפקק - הקריש. מספר הטסיות בין 150-300 מיליארד בליטר.

ליקוט/מפי השמועה

” מה רבו מעשיך ה' ”

”חַיָּה רָעָה אֶכְלָתְהוּ טָרֵף טָרֵף יוֹסֵף”

[פרק לז, לג]

ענין משפחתי

בין בעלי-החיים השייכים למשפחת היונקים קיימות שתי סדרות טורפים: "טורפי היבשה" ו"טורפי הים". חכמת הבורא ניכרת בהם בכך שהם "מצוידים" באמצעים שונים המועילים להם להשיג טרף: טורפי היבשה הם בעלי גוף גמיש ושרירי, פרוותם רכה, וחושי הראייה והריח שלהם מפותחים במיוחד. בסדרה זו כלולים, בין השאר, משפחות הדוביים, החתוליים (ביניהם נמנים, למשל, הנמרים למיניהם) והכלביים.

גופם של טורפי הים מותאם התאמה מושלמת לחיים במים: הם בעלי זנב מנוון וסנפירים במקום רגליים, וחוש הראייה שלהם הוא המפותח ביותר מבין חושיהם. טורפים אלה עולים ליבשה רק כדי להתחמם בקרני השמש או כדי להמליט את גוריהם. בין טורפי היבשה המוכרים נמנה כלב-הים. **ליקוט/מפי השמועה**

אמרות ומדרשים מופלאים

"ויעל על גזי צאנו"

[פרק לח, יב]

הכבש והצמר

הצמר הוא שער הכבשים. במשך החורף מגדלים הכבשים צמר כהגנה על גופם מפני הקור, ולקראת האביב, הצמר אינו נחוץ להם עוד. מגדלי הצאן רוחצים את הכבשים, כהכנה לגז, על מנת להסיר לכלוך ולפתוח קשרים

בשער. אחרי הגז מסרקים ומנקים את הצמר ואז טווים ממנו חוטים. הצמר מבודד היטב מקור, והוא גם גמיש ורך. ישנם סוגים שונים של כבשים, המרינו והקרקול הם המובחרים שבהם, והם גדלים בעיקר באוסטרליה, באנגליה ובפרס.

לבעלי חיים נוספים יש צמר בו משתמשים בני אדם, כמו

כצמר ילבין

מן הכבש אל האריג

הגז הוא השלב הראשון בהפקת הצמר, והוא נעשה בעזרת מספרי גוזזים או במכונת גזיזה חשמלית. לאחר הגז אוספים את השיער הגזוז, מנקים אותו מאבק ומלכלוך ומסירים את השומן הטבעי המצוי עליו. השלב הבא הוא טוויית השיער לחוטים, ולאחר-מכן מגיע תהליך העיבוד, כגון הלבנת השיער, צביעתו, עירובו בסיבים אחרים (כיוון שצמר בעלי-החיים יקר למדי, יש לעתים שמערבבים אותו בצמר שהופק מאריגי צמר משומשים. במקרים אלה, במדינות רבות מחייב החוק לציין על המוצר כי נעשה מצמר מעורב). ועוד. הצמר משמש בעיקר לייצור אריגים לשימושים שונים. **ליקוט/מפי השמועה**

אמרות ומדרשים מופלאים

עזים, גמלים וארנבות, אך צמר הכבשים הוא רך ונעים מכולם. צמר הארנבות משמש לתעשיית הכובעים.

ליקוט/מפי השמועה

"וֵיט"

[פרק לח, טז]

מדוע בכתובה מתחייבים מאתים זוז?

כתיב "וֵיט" מכאן למדו אנשי ארץ ישראל להתחייב בכתובת הנשים כ"ה סלעים שזה בגימטריה מנין 'וֵיט' וכ"ה סלעים הינם מאתים זוז.

לקח טוב

"חֲתָמָךְ"

[פרק לח, יח]

ונחתם בטבעת

חותמות שימשו מאז ומעולם לאמצעי זיהוי ע"י מלכים וסוחרים, ודרך למניעת זיופים. את החותם היו מטביעים בחומר רך כמו חימר, עופרת רותחת או שעווה חמה, וכאשר החומר התקשה היה החותם מוכן. את החומר מרחו בעודו רך על סחורה או על מכתב, והיו מסמנים איתו גם עבדים ובהמות. כאשר היו סוגרים חבית או כד, היו מורחים טיט סביב המכסה ומטביעים את החותם בטיט. אי אפשר היה לפתוח את החבית מבלי לשבור את החותם, וכך אפשר לזהות בוודאות את הסחורה. קיימים סוגי חותמות שונים. חותם גלילי, אותו גלגלו על החומר הרך, חותמות עגולות או מתומנות, וחותמות בצורת טבעת אותם ענדו על האצבע. החותמות היו עשויות מאבן, או ממתכת, ואנשים עשירים עשו אותן מזהב ואבנים יקרות. הסמל אותו נשא החותם היה בדרך כלל שמו של בעליו או סמל שלו, או ציור של סמל דתי כלשהוא.

ליקוט/מפי השמועה

אמרות ומדרשים מופלאים

"זנתה תמר כלתך"

[פרק לח, כד]

מה חלם יהודה?

באותו הלילה חלם יהודה שבא מלאך והניח לפניו פרי זית ואחריה תמרה ואחריה הניח המלאך כליה של אדם. והיה יהודה מתבונן מה בא לרמז עד שהבין שהזית היינו זנתה, תמרה היינו תמר, כליה היינו כלתך. מיד אמר הוציאווה ותשרף.

מדרש

"צדקה ממני"

[פרק לח, כו]

בזכות מה ניצל יהודה ממוות?

בגלל שהודה יהודה וע"י כך לא נהרגו שלשה נפשות שהם תמר ושני בניה, ניצל דוד המלך נכדו שלש פעמים ממיתה, מיד שאול ומיד אבשלום ומיד אבישי.

מדרש החפץ

10 קבין של יופי

"ויהי יוסף יפה תאר"

"ויפה מראה"

[פרק לט, ו]

יוסף היה יפה תואר ביותר

תנו רבנן עשרה קבין יופי ירדו לעולם תשעה נטל יוסף ואחד לכל העולם.

מדרש

"ויתנהו אל"

בית הסהר"

[פרק לט, כ]

מה ללבנה בבית האסורים?

מקורו של המושג בית הסוהר הוא בלשון הקודש, נגזרת של המילה "סהר" בצירוף

אמרות ומדרשים מופלאים

המילים "אגן הסהר". הסהר הוא עיגול והוא מתאים לכנות דבר המוקף בעיגול. המילה נבחרה לציין מחבוש משום שבית הסוהר, המחבוש, מוקף מכל צדדיו למנוע בריחה מהמקום. **אני עזרי על האבן עזרא**

מאסר תחת מות

פוטיפר, אדונו של יוסף, נועץ בכמרים בכדי לדעת איזה עונש ישית על משרתו. הללו, אשר נוכחו לראות בצדקת יוסף, הציעוהו לאסור את יוסף ולא להורגו. פוטיפר נשמע לעצתם וכלא את יוסף במקום בו נאסרו אסירי המלך. **כתר יונתן בראשית פרק לט**

הרתעה, עונש ופשע...

בית הסוהר שימש כאמצעי ענישה כבר בתקופות קדומות. את יוסף שמו בבית סוהר שהיה בעצם בור גדול שבו שהו האסירים. הפתח היה מלמעלה, והוא היה מכוסה בסורג או מכסה כבד. נקל להבין אילו תנאים שררו שם... גם כאשר בנו בתי סוהר מעל האדמה, עדיין היו מרתפים טחובים ובורות עמוקים משמשים לפושעים כבדים ולמי שרצו להפחידו או לייסרו קשות. לאורך כל הדורות היו בתי סוהר ידועים לשמצה (לא אצל יהודים), בהם התעללו באסירים, הרעיבו אותם ומנעו מהם את אור היום שנים רבות. בעיר הירושימה שנחרבה כליל בהפצצה אטומית (במלחמת העולם השנייה), היה הניצול היחידי, למרבה הפלא - אדם ששהה בבית סוהר, עמוק מתחת לאדמה...

למרות שבית סוהר משמש כאמצעי ענישה והרתעה, אין הדבר מפחית כלל את שיעור הפשע. התברר שאסירים רבים הופכים לפושעים נועזים ומסוכנים יותר דווקא במהלך שהותם בבית הסוהר, בחברת אסירים אחרים. כיום הנטייה להעסיק אסירים בעבודות שונות ע"מ לשקם אותם ולהחזירם למוטב. בארצנו, ישנן תנועות תשובה רבות הפועלות בקרב אסירים, ומצליחות להחזירם לדרך הישר והטוב. **ליקוט/מפי השמועה**

אמרות ומדרשים מופלאים

"וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָטְאוּ מִשְׁקָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְהָאֶפֶה לְאֲדֹנָיָהם"

[פרק מ, א]

"זה נמצא זבוב בפיילי פוטירין שלו (בכוסו), וזה נמצא צרור בגלוסקין שלו" (רש"י)

מזיק מעופף

קיימים אלפי מינים של זבובים, והנפוץ בהם הוא "זבוב הבית", אשר חי בקרבת האדם בכל מקום על-פני כדור-הארץ, ואינו עוזב אותו אלא בימים קרים מאוד. זבובי הבית מסוגלים להעמיד עד עשרים "דורות" בשנה אחת, שכן קצב התרבותם מהיר מאוד ונפסק רק בימים הקרים של החורף. הזמזום המטריד האופייני לו כל-כך, נשמע בעת מעופו משום שכדי לעוף מהר, נאלץ זבוב הבית להניע את כנפיו הזעירות בתדירות גבוהה ביותר. זבוב זה חי ומתרבה באזורי פסולת, ומכאן סכנתו – הוא עלול להעביר חיידקי מחלות, ואף מסוכנות ביותר, מאדם לאדם.

מין ידוע ומסוכן במיוחד הוא זבוב ה"טְסָה-טְסָה" – זהו זבוב מוצץ-דם הנפוץ באפריקה, המפיץ את "מחלת השינה" בצורה שעלולה לגרום אף למוות.

מיני זבובים אחרים מזיקים לחי – כמו "זבוב הבקר" ו"זבוב הסוסיים", ולצומח – כמו "זבוב הזית", "זבוב החיטה" ו"זבוב הפירות הים-תיכוני".

ליקוט/מפי השמועה

"חָטְאוּ מִשְׁקָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְהָאֶפֶה"

[פרק מ, א]

שרים משרתים רק ביום הולדת המלך

בחצר המלך פרעה, היו שרים הממונים על תחומים שונים. כל שר פקד

אמרות ומדרשים מופלאים

על צבא משרתים, אשר סייעוהו למלא תפקידו. הפסוק כותב: "ויהי אחר הדברים האלה חטאו משקה מלך מצרים והאופה לאדוניהם למלך מצרים". לכאורה, מופיע כפל לשון בפסוק, כאשר נכתב לאדוניהם מלך מצרים. הספורנו מבאר כי החוטאים היו משרתיהם של שר המשקים ושל שר האופים, ועל כן מתורצת הכפילות: הללו חטאו לאדוניהם, השרים הממונים עליהם, וכן למלך מצרים. האחריות לחטא רבצה לא רק על המשרתים, כי אם גם על השרים הממונים עליהם.

בעל 'העמק דבר' כותב, כי ביום מינוי השרים לתפקידם, ובימים חשובים כימי ההולדת של המלך, וכן בימי ההכתרה, היה נהוג כי השרים עצמם משרתים את המלך, בהעניקם כבוד למלכות. **העמק דבר בראשית מ, א**

מה זה פיסטור

רש"י : והאופה, את פת המלך ואין לשון אפיה אלא בפת ובלע"ז פיסטור"ר.

בימינו מוכר המושג "פיסטור" ומדובר בשיטה לחיטוי חומרי מזון ממיקרואורגניזמים (מיקרו-זעיר, אורגניזם=חי) והשיטה נקראת על שם ממציאה - החוקר פסטר. האוכל שנועד לפיסטור מחומם עד 60 מעלות צלזיוס לערך, טמפרטורה שיש בה די כדי להרוג את המיקרואורגניזמים אבל אינה חמה דיה להביאם לנקודת הרתיחה ובכך לשנות את תכונותיהם

"מה רבו מעשיך ה'"

בין המוצרים שניתן לפסטור: חלב, יין בירה, מיצי פירות, דבש

בניגוד לעיקור אין מטרתו של תהליך הפסטור להרוג את כל המיקרואורגניזמים (הפתוגנים) במזון, אלא להשיג הפחתה משמעותית במספר האורגניזמים המסוגלים להתקיים בחיים. מכאן שמספר האורגניזמים לאחר פסטור יהיה קטן מכדי לגרום מחלה, בהנחה שהמוצר יקורר וייצרך לפני תאריך תפוגתו. **לקט**

אמרות ומדרשים מופלאים

הכימיות, דבר שאינו רצוי מבחינה תזונתית בד"כ.

הפסטור הקלאסי הוא חימום לטמפרטורה של 63 מעלות צלזיוס כאמור לעיל למשך 30 שניות. "אולטרה פיסטור" אוהתהליך בומפסטורים חלב עמיד מתבצע על ידי חימום לטמפרטורה של 138 מעלות צלזיוס לשבריר שנייה. חלב עמיד מכיל פחות מיקרו-אורגניזמים, ולכן עמיד ליותר זמן. בהתאם, חלב עמיד הוא גם בעל ערך תזונתי נמוך יותר. **ליקוט/מפי השמועה**

"וַיִּקְצַף פָּרְעָה עַל שְׁנֵי סְרִיסָיו"

[פירק מ, ב]

מחלת הכעס

הכעס הוא רגש שלילי. ועליו אמר שלמה "והכעס בלב כסילים ינוח" וחז"ל אמרו כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה" מערכת העצבים והמערכת החיסונית נפגעות מרגש שלילי כמו הכעס

"מה רבו מעשיך ה' "

"וְהִנֵּה גִפֶּן לְפָנַי"

[פירק מ, ט]

הגפן

הגפן הוא שיח מטפס הנפוץ בחצי כדור הארץ הצפוני. שטחי הגידול של הגפן גדולים יותר מכל מטעי הפרי האחרים. 85% מגידולי הגפן מיועדים לין והשאר למאכל. הגפן יכולה לחיות עד 100 שנה, ולהתקיים במקומות רבים, הודות לשורשים הארוכים שהיא שולחת למרחק ולעומק רב כדי למצוא מזון ומים. בהיותה שיח מטפס חייבים המגדלים להעמיד עמודים בכרם, אליהם נצמדת הגפן, ולפעמים מותחים גם חוטי ברזל בין העמודים, והגפן מסתלסלת עליהם. כדי להפיק יין משובח, חייבת הגפן לקבל אור שמש רב, ויש לגזום אותה פעמים רבות. **ליקוט/מפי השמועה**

אמרות ומדרשים מופלאים

והגוף נחלש ונחשף יותר למחלות. תאי החיסון בגוף האדם הכועס נחלשים והנגיפים החודרים לגוף מחוללים בו מחלות. זה בנוסף לעליה בקצב הלב הנגרמת בעקבות כעס לעיתים תכופות ולחץ הדם עולה. **לקט**

"וְהִנֵּה גִפְן לְפָנַי"

[פרק מ, י]

כפופים תחת הנטל

ה"שריגים" הם ענפי הגפן, הממהרים לצמוח ומגיעים לאורך של כ-4 מטרים. מראם האופייני כפוף, משום שאין הם ממשיכים להתעבות, וכאשר גדלים העלים והפירות הם כורעים תחתיהם ומתכופפים. לכן הם זקוקים לתמיכה בסמוכות, כפי שניתן לראות בכרמים.

הגפן מתחילה לבלב בחורף או בתחילת האביב, ובאביב עצמו היא פורחת. פרחיה זעירים ובעלי גוון ירקרק. הם מפרישים כמות רבה של צוף, המושך אליהם חרקים רבים המסייעים להאבקתם. **ליקוט/מפי השמועה**

גפן חלומותיו

שר המשקים סחט, בחלומו, את הגפן והכין מיץ ענבים טרי ומתוק. במיץ טרי שכזה אין התחלה של תהליך התסיסה שבסופו נוצר היין. כשמבקשים לשמר מיץ ענבים כמות שהוא ללא תסיסה מרתיחים את המיץ, ובכך ממייתים את השמרים האחראים לתהליך התסיסה. כשמייחדים את הענבים לשם יצירת יין דורכים ומרסקים את הענבים ומשהים אותם כדי שיתססו. השמרים שבקליפת הענבים הופכים את הסוכר שבפרי לאלכוהול ולפחמן דו חמצני. ככל שמתמשך זמן התסיסה כך תלך כמות הסוכר ההופכת לכוהל וגדלה והיין מתקבל יבש יותר. כשמבקשים לייצר יין מתוק מפסיקים את התסיסה באמצע התהליך.

מיץ ענבים הינו חסר צבע כמעט לחלוטין, וכדי להעניק לו צבע, מתסיסים

אמרות ומדרשים מופלאים

אותו עם הקליפות. קליפות של ענבים שחורים ייתנו צבע אדום ליין, וענבים ירוקים יצבעו אותו בצהוב-ירוק. **ליקוט/מפי השמועה**

"וְכֹס פְּרֵעָה בְּיָדֵי"

[פרק מ, יא]

הכוס החמישית

ב"כלי-יקר" מובאים דברי המדרש (בראשית רבה פח ה) : אמרו מכאן תקנו חכמים ארבע כוסות בפסח כנגד ארבע פעמים כוס שנזכרו כאן (וכוס פרעה בידי, ואשחט אותם אל כוס פרעה, ואתן את הכוס על כף

"טביעות אצבעות"

"וְאֵתְּן אֶת הַכֹּס עַל כַּף פְּרֵעָה"

[פרק מ, יא]

תקיעת כף

כף היד, המכונה גם "מתוך-היד", היא חלק אחד משלושת חלקי ידו של האדם. שני החלקים האחרים הם שורש היד, המחבר אותה אל הזרוע, והאצבעות המתמשכות מכף היד. עור כף היד עשיר בבלוטות זיעה ומחונן ביכולת תחושה מחודדת.

הכול יודעים כי חריצי העור השונים הניכרים על האצבעות ויוצרים "טביעות אצבעות" על חפצים שבהם נוגע האדם, הם ייחודיים לכל אדם ואין שניים בעלי טביעות שוות; הדבר נכון גם לגבי חריצי העור המתמשכים על כף היד שהם ייחודיים לכל אדם, ומצביעים על חכמתו המופלאה של בורא-העולם, שהעניק לכל אדם את "טביעותיו" האישיות. **ליקוט/מפי השמועה**

אמרות ומדרשים מופלאים

פרעה, ונתת כוס פרעה בידו) וה"כלי-יקר" מאריך שם ומפליא לבאר את הקשר בין חלום שר המשקים לחג הפסח.

ראוי להוסיף כאן עוד נדבך קטן למדרש זה...דהרי ידוע שארבע כוסות ליל הסדר הם כנגד ארבע לשונות של גאולה (והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי) וכמו"כ ידוע שיש גם כוס חמישית – כוסו של אליהו שהיא כנגד "והבאתי" וא"כ, היכן נמצאת הכוס החמישית בחלום שר המשקים !?

היא נמצאת בסוף פרשת וישב(מ, כא)! (במקום המתאים לגאולה הסופית...) כאשר שר המשקים חוזר לתפקידו ולמקומו המקורי נאמר: וישב את שר המשקים על משקהו ויתן הכוס על כף פרעה !

ליקוט/מפי השמועה

"מעשה אפה"

[פרק מ, יז]

נחתומים טכנולוגיים

במאפיות הגדולות, בשונה ממערכות האפייה הביתיות, נעשה שימוש בטכנולוגיות חדשניות כדי להפיק כמויות גדולות של כיכרות לחם אחידות בטעמן ובצורתן, תוך מהירות גבוהה ובמאמץ קטן ככל האפשר.

במאפיות אלה משתמשים במכונות משוכללות לערבול הקמח במים וביתר המרכיבים לשם הכנת הבצק. לעיסה זו מוסיפים שמרים, המסייעים להתפחת הבצק, שמרים אלו גודלו במיוחד למטרה זו במעבדות מבוקרות, בתהליך המונע חדירת מזיקים לתוכם. לאחר התפיחה, שנעשית בטמפרטורה המתאימה, נוטלת מכונה אוטומטית פיסות-פיסות מן הבצק המוכן ויוצרת מהן כיכרות. הכיכרות מועברות למדפים מחוממים כדי להמשיך בתהליך התפיחה. משם, על-גבי סרט נע, הן מועברות לתנורים משוכללים, ויוצאות משם חמות, ריחניות ומוכנות לאכילה.

ליקוט/מפי השמועה

אמרות ומדרשים מופלאים

"ואכל העוף את בשרך מעליך"

[פרק מ, יט]

אוכלי אדם

עופות טרף, הניזונים מטרף חי או מנבלות, מסוגלים לכך. אלו הם העופות ה"דורסים". קיימים "דורסי יום" (כמו הנשר, העיט, הבז והנץ) ו"דורסי לילה" (כמו הינשוף, התנשמת, הכוס והלילית). העופות הדורסים מתאפיינים בטפרים (ציפורניים) מפותחים, במקור חזק ומעוקל וביכולת תעופה מעולה. דורס היום בעל המשקל הנמוך ביותר (כ-60 גרמים) הוא "הבז הגמדי"; דורס היום בעל המשקל הגבוה ביותר (כ-14 ק"ג) הוא "הקונדור האמריקאי".

מאפיין ייחודי לדורסי הלילה הוא עיניהם: בניגוד לשאר בעלי-הכנף, אין עיניהם קבועות משני צדי ראשם, אלא מופנות קדימה. הדבר מקנה להם יכולת ראייה תלת-ממדית, החיונית להם כדי להיטיב לזהות את טרפם בחשכה. רוב הדורסים הם עופות נודדים. בארצנו ניתן להבחין ברבים מהם, כאשר הם חולפים כאן בדרכם מאירופה הקרה לארצות אפריקה החמות.

ליקוט/מפי השמועה

"יום הולדת את פרעה"

[פרק מ, כ]

יום הולדת

כאשר פתר יוסף את חלומו של שר המשקים, אמר לו כי שלושת שריגי הגפן אשר הופיעו בחלומו, רומזים כי בעוד שלושה ימים יחון אותו פרעה. מספר מפרשים שואלים: כיצד ידע יוסף לציין כי שלושת השריגים מסמלים ימים, ולא ירחים או שנים?! התשובה לכך טמונה בעובדה כי

אמרות ומדרשים מופלאים

שלושה ימים לאחר מכן, חגג פרעה את יום הולדתו. מכאן הסיק יוסף כי כעבור שלושה ימים יהיה העיתוי בו יזכה שר המשקים לחנינה.

את מילות הפסוק "יום הולדת את פרעה", ניתן לפרש בשני אופנים הפרוש האחד טוען, כי בבית פרעה התרחשה לידה באותו יום. לפי הפרוש הנוסף, אשר לדעת האבן עזרא הנו גם מדויק יותר, יום ההולדת מתייחס לתאריך בו נולד פרעה עצמו, וכדברי האבן עזרא: "כי הנה היום יש מלכים שיעשו משתה בתוך תקופת שנתם, ויקראו לכל עבדיהם ויתנו להם מתנות".

אבן עזרא בראשית פרק מ

יום הולדת או יום המלכה

על יום ההולדת נכתב ב'שכל טוב': "ורוב בני אדם מחבבים יום שהוא תשלום שנתן, שהוא כנגד אותו היום שנולד ושמחין בו ועושין בו משתה".

מזל מוצלח

שהחיינו

יום הלידה של האדם החל בכל שנה הוא יום שבו מזלו של האדם חזק ומוצלח. על ר' אלעזר בן עזריה נאמר שביום הולדתו השמונה עשרה נעשה לו נס וצמחו לו שמונה עשרה שורות של שערות לבנות כדי שיתאים לתפקידו. לכן נוהגים שכל אדם יעשה את יום הלידה שלו יום טוב לעצמו.

בן יהודע של הבן איש חי, ברכות כח

על פי דעה אחרת, יום ההולדת נחוג בתאריך הכתרת המלך. ביום זה היו מגישים לפניו את ספרי היוחסין של שושלת המלכות, ועורכים משתה גדול לכל עבדי המלך. גם פרעה נהג כן ובעת המשתה פקד להוציא מבית האסורים את שר המשקים ואת

אמרות ומדרשים מופלאים

שר האופים, והעמידם על במה כדי לדון את שני השרים הללו ולהחליט כיצד לנהוג עמם. **שכל טוב בראשית פרק מ**

יום מילוי משאלות

על הפסוק בתהילים: "אני היום ילדתיך שאל ממני ואתנה" (ב, ט), מובא משמם של צדיקים כי ביום הולדתו יכול אדם לבקש כל משאלות לבו, והקב"ה מבטיחו שיענה להן. (אומנם היו מקומות רבים שלא עשו עסק מיום זה, וסמכו לכך את הפסוק שלנו אך בסיום שונה דהיינו שאת יום ההולדת חוגג רק פרעה. אך רוב גדולי ישראל המליצו על יום זה כיום של חשבון הנפש ותשובה.) **הרה"ק מאפטא זיע"א**

הולדתם של צדיקים

תאריך לידתם של צדיקים הוא תאריך מסוגל, ולכן עיכב הקב"ה את הקמת המשכן עד החודש שבו נולד יצחק, כמובא במדרש תנחומא. אנו עתידים להגאל בחודש ניסן – החודש בו נולדו האבות. גם משה רבנו ביקש מיהושע לבחור אנשים שנולדו בחודש בו הוא נולד כך שזכות זו

תגן עליהם במלחמה. תשעה באב נקרא מועד מכיון שביום זה נולד המשיח.

ליקוט/מפי השמועה

האם נהוג לחגוג את יום ההולדת?

במכתב לבנו סיפר הכתב סופר שהוא עשה סעודה ביום

סעודת יום הולדת

ימי הולדת מיוחדים

ה"בן איש חי" (שנה ראשונה פרשת ראה) כתב "כשהגיע לגיל ששים או שבעים נכון ללבוש בגד חדש או יקר או פרי חדש, ויברך עליו שהחיינו ויכוון גם על שנותיו. ויש עושים סעודה כשיגיעו לשבעים". בספר "אגרות סופרים" מתואר יום הולדת של גיל גבורות שנערך לאמו של רבי נתן אדלר בהשתתפות בנה עם כל יושבי העיר. **לקט**

אמרות ומדרשים מופלאים

הולדתו החמישים ואז הוא ערך סיום על מסכת פסחים. גם אביו החתם סופר נהג לציין יום זה ומדי שנה, בז' תשרי, הוא השלים את החומש עם התלמידים מכיון שזה היה יום הולדתו. הוא אף נתן לכל אחד מתלמידיו מטבע כדי שיקנו בו חלב.

ליקוט/מפי השמועה

סיום ביום ההולדת

רבי דוד פארדו מביא בסוף ספרו "שושנים לדוד" על המשניות שהוא סיים את ספרו ביום הולדתו ה-35. גם החפץ חיים עשה סעודה ביום הולדתו התשעים וביום זה הוא סיים את הקונטרס "בית ישראל", ביום יא שבט תרפ"ח.

ליקוט/מפי השמועה

ברכות ליום ההולדת

בעל ה"תפארת ישראל" הקפיד מאוד על שיגור ברכות ביום ההולדת, והוא כתב בצוואתו לבניו "הנני מצווה לכם בני ובנותי שביום הלידה של כל אחד יכתבו לו כל אחיו ואחיותיו ברכת מזל טוב, ולא תשנו ח"ו מזה מדי, רק כשיש אונס גמור ח"ו".

ליקוט/מפי השמועה

תוחלת חיי האדם

מספר שנותיו הממוצע של האדם עומד על שבעים שנה, כי בשבעים שנה יש תרי"ג אלפים שעות כנגד תרי"ג המצוות.

מדרש תהילים

ניצול יום ההולדת לרעה

מאחר שיום הלידה הוא יום בו מזלו של האדם אינו נופל בקלות ניצל עמלק יום זה לרעה, וביום הולדתו הוא היה מעמיד בני אדם ומכשף אותם תוך שהוא סומך על מזל היום. לכן ערבב משה רבנו את המזלות ככתוב "שמש ירח עמד זבלה" וכך לא הצליח עמלק להרע. **ירושלמי ר"ה יז**

אמרות ומדרשים מופלאים

"ולא זכר שר המשקים את יוסף"

[פרק מ, כג]

101 פעמים סגולה לזיכרון

השונה פרקו מאה פעמים אינו דומה למי ששינן פרקו פעם אחת נוספת. הסיבה טמנה במילים "זכר" ו"שכח". הגימטריה של "זכר" עולה למספר 227, ושל "שכח" – 328. ההפרש בין הסכומים הוא 101.

שמו של המלאך הממונה על הזכרון – זכר, ויש לו רכ"ז – 227 – כוחות. המלאך הממונה על השכחה – שכח שמו – ויש לו 328 כוחות ולכן שולטת השכחה באדם, אך ניתן לעקוף אותה ע"י שינון ולימוד, כי בכל פעם שחוזרים על הלימוד נחלש כח אחד מכוחותיו של המלאך הממונה על השכחה ועובר אל המלאך הממונה על הזכרון עד שבפעם המאה ואחת נחלשים כוחותיו היתרים של מלאך השכחה והלימוד נחקק בזכרון.

כלי יקר, דברים ד ט

זכרון דברים

זיכרון הוא הכושר לשמור במוחנו דברים שלמדנו או שהתנסינו בהם, ובשעת הצורך לשוב ולהעלותם. המוח האנושי מסוגל לאגור כמויות עצומות של מידע, בניגוד לזיכרון המוגבל של בעלי-החיים, להבדיל, המשרת אותם לחייהם המיידיים והקיומיים.

כושר הזיכרון משתנה מאדם לאדם: יש בעלי זיכרון ארוך, ויש בעלי זיכרון קצר; יש הזקוקים לשינון רב כדי לשמור דברים בזיכרון, ויש שהמידע נקלט בזיכרון מיד; יש המיטיבים לזכור פרטי-פרטים, בעוד זיכרוןם של אחרים מאפשר להם לזכור את עיקרי הדברים בלבד.

ליקוט/מפי השמועה

שיטות לשיפור הזיכרון

כושר הזיכרון ניתן לחיזוק על-ידי אימון ושינון. שיטת הלימוד הנהוגה

אמרות ומדרשים מופלאים

מאז ומקדם בקרב ילדי ישראל, תלמידי ה"חדרים", מבוססת על שינון, והיא ידועה כמשפרת ומשכללת את יכולת הזיכרון.

האדם הוא גם בעל זיכרון "תת-מודע"; דברים שקלטנו כבהיסח-הדעת ומצויים מחוץ להכרתנו, עשויים לשוב ולעלות בזיכרונו בשעת הצורך או בעקבות זעזוע רגשי כלשהו. לעתים, כאשר מתעורר הצורך בחשיפת זיכרונות אלה, משתמשים בשיטת ה"היפנוזה", שבה מצוי המהופנט בכעין-שינה, במצב המאפשר לו להעלות נשכחות על-פי הנחיות המהפנט. **לקט**

חיות בעלות זכרון

גם לבהמה יש זכרון, נכתב ב"ליקוטי מוהר"ן". הראיה לכך היא שבהמה שננשכה ע"י כלב במקום מסויים תברח מיד כשתזדמן לאותו מקום בו ננשכה. **ליקוט/מפי השמועה**

זכרונות ילדות

יש זקנים היכולים לספר על ילדותם בפרטי פרטים אך הם שוכחים היכן הניחו את המשקפיים שלהם. החפץ חיים הסביר זאת בכך שכילד היתה באדם סקרנות ועניין הגורמים לדברים להחקק בזכרון. כך מי שמוגדר כ"בור סוד שאינו מאבד טיפה" הוא מי ששומע כל דבר תורה במלוא ההתעניינות. **ליקוט/מפי השמועה**

” מה רבו מעשיך ה' ”

זיכרון מהדלת האחורית

כשרוצים להזכר במשהו יש להתבונן כלפי מעלה וכשרוצים להתעמק בדבר מה יש להוריד את הראש, משום שתאי הזכרון נמצאים בחלק האחורי של המוח ותאי ההבנה בחלק הקדמי שלו. כשאדם מטה את ראשו כלפי מעלה הוא פותח את תאי הזכרון. **ליקוט/מפי השמועה**

אמרות ומדרשים מופלאים

קשה לשכחה

אכילת "מל"ך" גורמת לשכחה: מח, לב וכבד, ויש הנמנעים מאכילת איברים אלה. אכילת זיתים גורמת לשכחה. גם מעבר של גבר בין שתי נשים או מעבר אשה בין שני גברים גורמים לשכחה, כמו גם מעבר בין שני פחי אשפה. במקרים כאלו מומלץ להחזיק ביד חפץ שיחצוץ בין האדם לפריט הלא רצוי. גם השארת חומש פתוח, מלבד היותה בזיון לספר הקדוש, מביאה לשכחה. **ליקוט/מפי השמועה**

דברים המועילים לזכרון

אכילת שמן זית מחזקת את הזכרון. גם הבטה בכוס היין של הקידוש בליל שבת ובכוס ההבדלה היא סגולה לזכרון, ועוד סגולות רבות מופיעות בספרים, בהם "עבודת הקודש" של החיד"א. **ליקוט/מפי השמועה**

זכרון בן מאה

הרב שלמה אלעזר אלפנדרי זצ"ל האריך ימים קרוב למאה ועשרים שנה והיה בעל זכרון נדיר. בסוף ימיו היה מספר לעיתים קרובות זכרונות בני מאה שנה. **ליקוט/מפי השמועה**